

13. ПСЗ – 2. – Т. 27, №26838.
14. ПСЗ – 2. – Т. 32: Ч. II: Дополнение к тому 31, №30376а.
15. ПСЗ – 2. – Т. 34, №34308.
16. Усенко П. Г. Маріуполь: грецьке забарвлення українського Надазов'я (кінець XVIII – початок XX ст.) / П. Г. Усенко. – К.: Інститут історії України НАНУ, 2014. – 108 с.

МАРІУПОЛЬСЬКЕ ЄПАРХІАЛЬНЕ УЧИЛИЩЕ

Новікова С.В.

Наприкінці XX – на початку XXI ст. в Україні почалося відродження різноманітних типів навчальних закладів, традиційних для позаминулого століття, перш за все – гімназій. Йде активний пошуку нових і модернізації існуючих форм і методів навчально-виховного процесу. Особливу увагу сучасні освітяни знов звернули на формування у підростаючого покоління загальнолюдських, національних і духовних цінностей. Окремі аспекти розвитку середньої освіти в Маріуполі в останній чверті XIX – на початку XX ст. лише побіжно розглянуті у краєзнавчій літературі і потребують більш ґрунтовного дослідження. Саме тому обрана для вивчення тема має як наукове, так і практичне значення.

Середню жіночу освіту в Маріуполі наприкінці на початку XX ст. надавали Маріїнська гімназія та єпархіяльне училище. Єпархіяльними училищами в Російській імперії називалися жіночі навчальні заклади, створені за Статутом 1843 р., головним чином, для дочок священнослужителів. Але навчатися в них могли і дівчата інших станів. Єпархіяльні училища утримувалися на кошти, отримані від зборів з церков, відрахувань від свічних заводів і т. ін. Цей тип навчальних закладів знаходився у веденні Синоду. Безпосереднє управління ними здійснювали єпархіяльні архієреї. Збором коштів на утримання училищ опікувалося місцеве духовенство. Дочки священників навчалися безкоштовно, дівчата з інших станів – за платню, що визначалася на місцевому рівні [6; 10; 11].

Головною метою єпархіяльних училищ було виховання і підготовка гідних дружин для священників. Дочка священника, що бажала стати дружиною священника, мала бути освіченою, інакше вона не змогла б користуватися повагою серед прихожан. Навчальний курс єпархіяльних училищ складався з шести класів і був близький до курсу жіночих гімназій. З предметів навчання обов'язковими вважалися: Закон Божий, Священна історія, пространний катехізис, пояснення богослужіння, загальна і російська історія церкви. Також викладалися російська мова та словесність, практичне ознайомлення із старослов'янською мовою; арифметика і загальні основи геометрії; географія загальна і російська; історія – загальна і російська; початкові елементи фізики; педагогіка; краснопис; церковний спів [9 – 11].

Необов'язковими предметами, що викладалися за окрему платню і в позакласний час, вважалися музика, малювання та іноземні мови. У деяких єпархіяльних училищах у навчальний курс було введено іконопис. Вихованки писали ікони для бідних церков своїх єпархій. Крім того, дівчата обов'язково навчалися в позаурочний час шитву, кроєнню, плетінню та іншим видам домашнього рукоділля. З 1888 р., за розпорядженням Синоду, в училищах було введено навчання шитву і лагодженню церковних облачень і іншого приладдя церковної ризниці: облачення на престол, жертovníк, церковні завіси, священницькі облачення і т. ін. [5]

Вихованки самі собі шили одяг, прибирали кімнати, по черзі готували обіди і сервірували стіл, займалися садівництвом й іншими домашніми справами. У світських учбових закладах ця сторона виховання залишалася майже без уваги. Утримання вихованок було найпростішим, їх задалегідь привчали до скромного життя та праці. Дівчата щодня слухали встановлені правилами молитви вранці і увечері, до і після їжі, на початку і наприкінці уроків в класі. У недільні і святкові дні вони були присутніми на богослужінні. Дотримуючись постів, встановлених церквою, усі вихованки говіли, сповідувалися і причащалися Святих Таїнств двічі на рік: у Великий піст на першому тижні і в піст перед Різдом Христовим. У день причастя для вихованок накривали

святковий стіл. На дні говіння уроків ученицям не задавали, деякі дисциплінарні покарання за неуспішність і витівки в першу чверть року (серпень – жовтень) накладали неодмінно до днів говіння [1].

Однією із складових духовної освіти був режим життя учениць в єпархіальних училищах. О 7-й годині ранку вихованки вставали, о 8-й годині йшли на вранішню молитву в церкву училища. З 9-ї до 15-ї години проводилися заняття, причому кожен урок починався і закінчувався молитвою. Між уроками була перерва на 20 хвилин. О 21-й годині дівчата лягали спати. У результаті 8 годин приділялося розумовим і фізичним заняттям, 2 години виділялося на молитву, 4 години – на прогулянку і вживання їжі і 10 годин – на сон.

Викладання церковного співу в єпархіальних училищах дуже відрізнялося від викладання у світських навчальних закладах і проводилося в суто релігійно-православному дусі. Згідно з учбовим планом цього предмету було відведено 12 годин на тиждень. Вихованки співали в храмовому хорі. Крім хорового співу, дівчата виступали також меншими групами і поодиноці. У 1886 р. Синодом було рекомендовано в старших класах знайомити вихованок з прийомами утворення співочого хору і управління ним: багато дівчат після закінчення курсу ставали сільськими вчительками, для яких бажано було уміти створити хор при церкві [7, с. 350].

Ті дівчата, що закінчили курс єпархіального училища отримували право на звання домашніх вчительок з тих предметів, з яких мали хорошу успішність, і приймалися вчительками початкових, переважно сільських, шкіл (з 1884 р. – церковно-приходських). З 1900 р. при єпархіальних училищах були відкриті спеціальні сьомі педагогічні класи. При деяких єпархіальних училищах існували початкові школи, в яких вихованки старших класів проходили практику [6; 7, с. 351].

У Маріуполі єпархіальне училище (друге у Катеринославській губернії) було відкрито восени 1910 р., а вже наступного року відбувся перший випуск вихованок-старшокласниць з числа тих, хто був переведений з Катеринославу. Будівля училища розташовувалася на Покровській площі. Для вихованок училища влаштували будинкову церкву в ім'я Святої великомучениці Варвари. Приміщення училища використовувалися таким чином: на двох нижніх поверхах знаходилися учбові класи, кабінет директора, вчительська; на третьому поверсі розміщувалися дортуари – спальні для іногородніх учениць [2].

Газета «Русское слово» від 17 лютого 1910 р. повідомляла про спорудження будівлі училища наступне: «Епархиальный съезд духовенства постановил обривизовать дело о постройке Мариупольского женского епархиального училища, обошедшейся духовенству около 500 000 руб. Училище строилось екатеринославской консисторией. Официозная «Русская правда» называет это дело «не менее громкими и темным, чем афера с церковной землей Александро-Свирской церкви» [7].

Училищну раду Маріупольського єпархіального училища очолював відомий маріупольський підприємець Михайло Арнаутов. Саме за його підписом випускниці училища отримували атестати.

У 1911 р. при училищі була відкрита зразкова однокласна церковноприходська школа для практичної підготовки вихованок до педагогічної діяльності в початкових класах. Вчителькою зразкової школи працювала Тетяна Попова. На базі початкової школи учениці VI та VII класів проходили досить ґрунтовну професійну підготовку і педагогічну практику. Керував цією справою викладач дидактики Іван Некрасов. Вже в VI класі щодня одна з учениць чергувала в початковій школі. Вона не лише стежила за порядком в класі, спостерігала уроки, перевіряла учнівські зошити, працювала додатково з тими учнями, що відстають, але і сама проводила один з уроків [2].

Щороку з Маріупольського єпархіального училища випускалося в середньому близько 60 учениць. Так, наприклад, у 1913 р. VI (основний) клас Маріупольського єпархіального училища закінчила 31 учениця, на переєкзаменування залишилися 6 учениць, до складання екзаменів після літніх канікул були допущені 2 учениці; VII (додатковий) клас закінчили 28 учениць. У 1914 р. VII клас училища закінчили 35 учениць. На переєкзаменування залишилися 4 учениці, до складання екзаменів після літніх канікул була допущена 1 учениця, на другий рік залишилися 2 учениці [3].

Таким чином, відкриття єпархіального училища в Маріуполі розширило можливості отримання дівчатами якісної середньої та професійної освіти, сприяло збільшенню кількості викладачів для початкової школи та розвитку різних ступенів освіти у місті і його повіті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Е.А. Духовное образование в женских епархиальных училищах / Е.А. Андреева // Педагогика. – 1999. - № 3. – С.
2. Буров С. Старый корпус «епархиалки» / С.Буров // Приазовский рабочий. – 2005. – 1 марта.
3. Выпускницы Мариупольского епархиального женского училища 1913-1916 гг. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.petergen.com/bovkaloduhov/mariupolezu.html>. – Назва з екрану.
4. Голиков А. О подготовке воспитанниц епархиальных женских училищ к учительству в народных школах // Народное образование. - 1896. - Кн. 9. - С. 5 -22; Кн. 10. -С. 57 -67; Кн. 11, - С. 16 - 36
5. Краснов М. Епархиальные женские училища // Образование. -1892. -№2. - С. 221 – 227.
6. Кукуруза А.В. Система духовної освіти для жінок православного сповідання в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.: статистичні виміри [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/6707/1/Sistema_dukhovnoyi_osviti_dlya_zhinok_pravoslavnogo_sprovidannya.pdf
7. Лихачова Е. Материалы для истории женского образования в России (1856–1880) / Е. Лихачова. – СПб. [б. и.], 1901. – 647с.
8. [О ревизии строительства епархиального училища в г. Мариуполе] // Русское слово. – 1910. – 17 февраля.
9. Преображенский А. Положение епархиальных женских училищ // Народное образование. – 1899. - №5. - С. 37 – 44.
10. Устав Епархиальных женских училищ, Высочайше утвержденный 20 сентября 1868 года. - Симбирск: Тип. Н. Г. Анучина, 1878. – 26 с.
11. Устав Епархиальных женских училищ, Высочайше утвержденный 14 июля 1901 года // Всеподданнейший отчет Обер-прокурора Святейшего синода К. Победоносцева по ведомству православного исповедания за 1901 год. - 1905. – С.260-265.

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В МАРІУПОЛЬСЬКІЙ ОЛЕКСАНДРІВСЬКІЙ ЧОЛОВІЧІЙ ГІМНАЗІЇ

Орос В. А.

Після освітньої реформи 1864 р. в Російській імперії почали з'являтися навчальні заклади, які надавали хлопчикам освіту гімназичного типу. Головним завданням тогочасної гімназії було надання загальної середньої освіти, а також підготовка учнів для вступу до університету та інших вищих спеціальних навчальних закладів.

Такі завдання виконувала і Маріупольська чоловіча гімназія, яка урочисто відкрилася 15 вересня 1876 р. у складі підготовчого і 4-х основних класів. Але згідно правил народної освіти гімназія повинна була складатися з восьми класів, тому з кожним новим навчальним роком в закладі додавався наступний вищий клас. Так, при відкритті гімназії усього до навчання було зараховано 158 учнів, а у 1914 р. в закладі вже значилися 632 гімназисти і діяли: 1-й підготовчий,

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

УКРАЇНА У СВІТОВОМУ ІСТОРИЧНОМУ ПРОСТОРИ

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

21 КВІТНЯ 2017р.

м. МАРІУПОЛЬ

ПІД ЗАГ. РЕД. К. В. БАЛАБАНОВА

МАРІУПОЛЬ
МДУ
2017

УДК 94(477)(063)
ББК 63.3(4Укр)я 431
У 45

Головний редактор: **К.В. Балабанов**, член-кореспондент АПН України, д.п.н., проф., ректор МДУ.

Головна редколегія: **О.П. Рєєнт**, член-кореспондент НАН України, д.і.н., проф., заступник директора Інституту історії України НАН України; **В.Ф. Лисак**, д.і.н., професор кафедри МВ та ЗП, декан історичного факультету МДУ; **Г.І. Батичко**, канд. мистецтвозавства, доцент, завідувач кафедри культурології та інформаційної діяльності, **В.М. Коробка**, к.і.н., доцент кафедри історичних дисциплін; **С.С. Арабаджи**, к.і.н., доцент кафедри історичних дисциплін; **В.С. Волоніць**, к.і.н., доцент кафедри історичних дисциплін; **В.О. Забавін**, старший викладач кафедри історичних дисциплін; **Ю.В. Коробка**, к.і.н., доцент кафедри історичних дисциплін; **С.В. Новікова**, к.і.н., доцент кафедри історичних дисциплін; **Н.І. Романцова**, к.і.н., доцент кафедри філософії та соціології; **С.В. Тарасов**, к.і.н., доцент кафедри історичних дисциплін; **Н.Ф. Шипік**, к.і.н., доцент кафедри історичних дисциплін.

Відповідальний редактор: **В.М. Романцов** д.і.н., проф., завідувач кафедри історичних дисциплін.

Затверджено на засіданні кафедри історичних дисциплін (протокол № 10 від 18.04.2017 р.).

Рекомендовано до друку вченою радою історичного факультету

Маріупольського державного університету (протокол № 7 від 19.04.2017 р.).

УДК 94(477)(063)
ББК 63.3(4Укр)я 431
У45

Україна у світовому історичному просторі: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 21 квітня 2017 р. / під заг. ред. К. В. Балабанова. – Маріуполь: МДУ, 2017. – 302 с.

У збірнику представлено наукові матеріали, що включені до програми Всеукраїнської науково-практичної конференції «Україна у світовому історичному просторі». В ньому висвітлюються різні аспекти української історії та культури як складової всесвітньої історії, актуальні проблеми міжнародних відносин.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів, магістрантів і всіх тих, хто цікавиться питаннями історії, культури, зовнішньої політики України, історичного краєзнавства, а також міжнародними відносинами нашого часу.

В сборнике представлены научные материалы, включенные в программу Всеукраинской научно-практической конференции «Украина в мировом историческом пространстве». В нем освещаются различные аспекты украинской истории и культуры как составляющей всемирной истории, актуальные проблемы международных отношений.

Для ученых, преподавателей, аспирантов, студентов, магистрантов и всех тех, кто интересуется вопросами истории, культуры, внешней политики Украины, исторического краеведения, а также международными отношениями современности.

The abstracts presents the scientific articles included in the proceedings of the All-Ukrainian research conference «Ukraine in world historical space». It highlights various aspects of the Ukrainian history as a part of the global history as well as the acute problems in Ukraine's foreign policy and foreign affairs.

The abstracts are meant for students, scientists, instructors and those seeking their masters' and scientific degrees as well as for those who really care for the contemporary Ukraine's history, culture, foreign policy, foreign affairs and country studies.

© Маріупольський державний університет, 2017

© Історичний факультет, 2017